

СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

***Н. О. Обловацька,**
аспірантка кафедри теорії та
історії держави і права
Інституту політології та
права Національного
педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова*

Як відомо, в Конституції України передбачено: «кожен має право на правову допомогу» [1]. Очевидно, що професійна діяльність, пов'язана з наданням консультацій, довідок щодо законодавства, роз'ясненням юридичних питань, складанням заяв, скарг та інших документів правового характеру, здійсненням представництва в суді, інших державних органах [2] потребує особливої уваги, а особи, які цю діяльність здійснюють, мають бути юридично захищені.

На сучасному етапі професією, яка має пряме і пріоритетне відношення до надання правової допомоги громадянам і вимагає високої професійності, відповідальності та самовіддачі, є професія адвоката. Його діяльність пов'язана з низкою значних ризиків, включаючи ризики заподіяння ненавмисної шкоди клієнту. Оскільки адвокат бере на себе відповідальність за професійне виконання своїх обов'язків, піддаючи власну репутацію ризику, він має бути захищений законодавством України, зокрема, від позовів клієнтів, які ставлять під сумнів його професійність, та від помилок, які можуть мати місце під час здійснення його діяльності.

Хоча адвокатська діяльність в Україні і регулюється різними нормативно-правовими актами, основним з яких є Закон України «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 р. № 2888-ХІІ [2], документа, який остаточно врегулював би питання забезпечення належного захисту клієнта та професійну відповідальність адвоката під час здійснення його діяльності, наразі немає. У вищезазначеному Законі також відсутнє потрібне досить важливе положення щодо нормативного регулювання страхування ризиків адвокатської діяльності, точніше кажучи, – страхування професійної відповідальності адвокатів, що є розповсюдженою практикою в зарубіжних країнах.

В цілому, правовому регулюванню адвокатської діяльності присвячені дослідження Н. М. Бакаєвської, Т. В. Варфоломеевої, В. В. Долежана, О. Д. Святоцького та інших фахівців в галузі права.

Страховання професійної відповідальності розглядалися у наукових працях Т. М. Артюх, В. С. Бігуна, І. М. Дрозд, Ю. В. Заїкіна, С. С. Осадця та інших.

Незважаючи на значний внесок з боку згаданих авторів у розвиток адвокатури України та страхування професійної відповідальності, останнє питання у вітчизняних правових дослідженнях є новим, і йому ще не присвячено достатньої уваги.

Сьогодні в Україні невирішена проблема полягає в тому, що: по-перше, недостатньо обґрунтованою є сама необхідність введення в нашій державі інституту страхування професійної відповідальності адвокатів; по-друге, потребують додаткового дослідження норми законодавства, які визначають правові взаємовідносини між адвокатом і клієнтом; по-третє, актуальним видається врахування досвіду інших країн у застосуванні страхування професійної відповідальності адвокатів, зокрема, Білорусі, Росії, Франції та США.

Метою дослідження є аналіз нормативно-правової бази відносно страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні та надання рекомендацій з її реформування задля забезпечення ризиків адвокатської діяльності.

На сьогоднішній день на українському страховому ринку з'являється новий і досить специфічний вид страхування відповідальності – страхування професійної відповідальності адвокатів, яке надає кожному можливість пред'являти їм претензії за помилки, допущені при виконанні ними професійних обов'язків.

Страхування професійної відповідальності адвокатів є обов'язковим в багатьох зарубіжних країнах. Їх досвід демонструє успішне функціонування обов'язкового страхування професійної відповідальності адвокатів як страхування відповідальності юридичних консультантів у взаємовідносинах з клієнтом [3]. В Україні, відповідно до п. 27 ст. 7 Закону України «Про страхування» [4], одним із обов'язкових видів страхування є страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України. Але даний перелік, зокрема, і умови обов'язкового професійного страхування, до сьогоднішнього дня виконавчим органом держави не встановлені. У цьому випадку страхові договори професійної відповідальності адвокатів укладаються на підставі загальних правил страхування, розроблених самими страховими компаніями. Оскільки відповідальність адвокатів є значною, виникає загальна проблема страхування адвокатського ризику.

Під адвокатським ризиком можна розуміти певну подію, внаслідок якої адвокат бере на себе відповідальність за надання ним юридичних послуг.

В європейських країнах існує декілька видів страхування професійної відповідальності адвокатів [5, 28]:

- індивідуальне страхування конкретного адвоката в приватній страховій компанії (Бразилія, Німеччина, Японія тощо);
- колективне страхування: адвокатська асоціація, яка представляє інтереси всіх своїх членів, в результаті укладання договору страхування вступає у відносини зі страховою компанією (Бельгія, Данія, Швейцарія тощо);
- самострахування – здійснюється за допомогою об'єднання адвокатів в товариства спільного страхування (Австралія, Велика Британія, Канада тощо);
- змішана система – поєднує в собі декілька із

вищезазначених видів.

Найбільша увага питанням страхування професійної відповідальності адвокатів приділяється у Франції [6, 8]. Тут в Законі про статус адвоката передбачається обов'язкове страхування його професійної цивільно-правової відповідальності. Мінімальний розмір страхової суми складає 2 мільйони франків на рік на одного адвоката. Сам договір страхування укладається зі страховою організацією індивідуально адвокатом або групою адвокатів. У Франції існує ще один вид обов'язкового страхування адвокатів, який призначений для відшкодування грошових сум та цінних паперів, одержаних адвокатом для виконання професійної діяльності. Договір страхування адвокатів у цьому випадку укладається колегією, членами якої вони є. В цілому, страхова виплата постраждалому здійснюється тільки за рішенням суду. Отже, страхування професійної відповідальності адвокатів Франції передбачає колегіальне та індивідуальне страхування адвокатів.

У Німеччині, наприклад, страхування професійної відповідальності адвокатів та юристів існує давно і є обов'язковим. В цій країні не можна отримати ліцензію адвоката, не уклавши договору страхування. Мінімальний розмір страхової суми з кожного страхового випадку, згідно із договором страхування відповідальності адвокатів, становить 500 тис. німецьких марок. Страхування відповідальності оформлюється відносно конкретного адвоката, а не компанії чи товариства [7]. За статистикою німецьких страховиків, адвокати дуже часто запізнюються із поданням апеляційних та касаційних скарг, тому 20 % помилок підзахисні не пробачають і звертаються до страхових компаній за відшкодуванням шкоди.

У Білорусі страхування професійної відповідальності адвокатів не практикується. Страховики не квапляться розвивати цей вид добровільного страхування, відмовляються взагалі оформлювати таку страховку. Держава жодним чином не впливає на задоволення попиту адвокатів на цю послугу. Та і багато адвокатів не мають великого бажання купувати такі поліси: білоруські клієнти рідко цікавляться, яка юридична фірма може надати гарантії відшкодування збитків, заподіяних унаслідок надання неякісних послуг [7].

В США адвокати повинні бути уважними до «найкращих інтересів» клієнта [8]. Тому кожний штат має свою систему страхування. В більшості з них переважає індивідуальний вид страхування, тільки в штаті Орегон застосовується система колективного страхування. Витрати на даний вид

страхування перевищують всі поточні витрати, за виключенням заробітної плати та орендної плати. В цілому, в США, так само, як і в Білорусі, страхування професійної відповідальності адвокатів є добровільним [9, 8].

У Росії з 1 січня 2007 р. набрали чинності зміни до закону «Про адвокатську діяльність і адвокатуру в Російській Федерації». Тепер адвокати здійснюють обов'язкове страхування ризиків своєї професійної майнової відповідальності. Нововведення були спрямовані на захист осіб, які потребують допомоги від недобросовісних адвокатів.

Тобто страхування професійної відповідальності адвокатів в зарубіжних країнах забезпечує адвокатам належний правовий захист. Впровадження цього правового інституту дозволяє адвокату вільно займатися своєю професійною діяльністю, що в цілому сприяє підвищенню якості юридичного обслуговування клієнтів.

На відміну від зарубіжних країн, законодавство України не передбачає страхування професійної відповідальності адвокатів, зокрема, часткового або повного відшкодування збитків клієнту за адвокатські помилки, допущені, зокрема, через те, що:

- адвокати у своїй діяльності неправомірно застосовують нормативно-правові акти;
- припускаються ненавмисних помилок при розгляді справ у суді;
- вчинення певних адвокатських дій нерідко не відповідає чинному законодавству України;
- клієнти на сьогоднішній день дуже обізнані у своїх правах;
- адвокати не повідомляють клієнтів про наслідки здійснюваних ними професійних дій, що подекуди призводять через юридичну необізнаність до завдання матеріальної шкоди клієнтові;
- адвокати у зв'язку із здійсненням ними адвокатських дій ненавмисно розголошують відомості, одержані ними в ході своєї діяльності.

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру», існує можливість притягнення адвоката [10, 122]:

- 1) до дисциплінарної відповідальності – за порушення вимог законодавства України, які регулюють діяльність адвокатури, Присяги адвоката України (ст. 16 Закону);
- 2) до відповідальності згідно з чинним законодавством – за розголошення відомостей досудового слідства (ст. 9 Закону).

Крім того, як зазначає ст. 16 вищезазначеного Закону, за порушення його вимог, інших актів

законодавства України, що регулюють діяльність адвокатури, Присяги адвоката України рішенням дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії до адвоката можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення, як: попередження; зупинення дії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю на строк до одного року; анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Можна виокремити такі види захисту професійної відповідальності адвокатів.

1. **Майновий.** Одним із можливих варіантів захисту професійної діяльності адвокатів є укладання страхового договору. Так, ст. 4 Закону України «Про страхування» передбачає, що предметом договору страхування можуть бути майнові інтереси, що не суперечать закону і пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі. Тому можна визначити, що в основу даного захисту покладені саме майнові інтереси, які повинні відшкодуватися.
 2. **Договірний.** До підстав страхування професійної відповідальності адвокатів належить також порушення умов договору між адвокатом та клієнтом щодо надання юридичних послуг. Особа, яка придбала послугу, розраховує на компетентність та професійність діяльності адвоката. Якщо клієнту завдано шкоди, він має право притягти адвоката до юридичної відповідальності в судовому порядку [11, 395].
 3. **Колективний.** Відповідно до п. 1 ст. 1172 Цивільного кодексу України [12], юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків. Суб'єктом відповідальності в цьому випадку виступає не тільки адвокат, але й вся організація, в якій він працює.
 4. **Професійний.** Особливістю страхування професійної відповідальності адвокатів є наявність у застрахованої особи професійних знань та відповідної підготовки. В основу даного захисту покладено професійність адвоката. Тому для відшкодування шкоди клієнтові повинні бути визначені причинно-наслідкові зв'язки між самою шкодою та діями адвоката.
- Висновки та пропозиції.** Отже, ідея запровадження страхування професійної відповідальності адвокатів є нагальною для України та полягає у розробці зручної системи, яка б охоплювала всіх адвокатів, базувалася на принципі рівності всіх

учасників правовідносин, забезпечувала можливість підвищення професійних якостей адвокатських послуг, надавала можливість ефективного розвитку ринку страхових послуг, сприяла впевненості клієнтів в якості адвокатських послуг.

Внесення змін до нормативно-правових документів щодо страхування професійної відповідальності адвокатів можна здійснити шляхом вдосконалення Закону України «Про адвокату-

ру», в якому варто зазначити умови страхування професійної діяльності адвокатів.

Необхідність введення в практику адвокатської діяльності саме обов'язкового, а не добровільного, страхування професійної відповідальності адвокатів вплине на активність діяльності адвокатських організацій, що матиме позитивні наслідки для надання в державі правової допомоги в цілому.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996 р. – № 30. – Ст. 59.
2. Закон України «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 р. № 2888-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 9. – Ст. 5.
3. *Козлов А., Попов Е.* Страхование профессиональной ответственности юриста // Российская юстиция, № 5. – 2002. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lawmix.ru/comm/5111/>
4. Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР // Законодавство України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>
5. *Р. Стрэнг.* Практика страхования профессиональной ответственности адвокатов в США // Вестник адвокатской палаты Иркутской области № 10. – 2006. – С. 28-30. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.advpalata-irk.ru/images/doc/v10.doc>
6. *Бородин С. В.* Практика страхования профессиональной ответственности адвокатов во Франции // Воронежский адвокат. – 2005. – № 5. – С. 8-9.
7. *Корсак А.* Страхование ответственности вызовет доверие инвесторов. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://belgazeta.by/20100322.11/610204881/>
8. *Бигун С.* Профессиональная ответственность юриста: страховаться ли и как перестраховаться (американский опыт) // Юридическая газета. – 2006. – № 21 (81) 9 ноября. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.yur-gazeta.com>
9. *Крофорд Д.* Практика страхования профессиональной ответственности адвокатов в США // Воронежский адвокат. – 2005. – № 5. – С. 7-8.
10. *Бакаянова Н. М.* Етичні принципи адвокатури в Україні: Монографія. – Одеса: Юр. літ-ра, 2005. – 152 с.
11. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
12. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Законодавство України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

УДК 347.965.6

Обловацька Н. О. Страхування професійної відповідальності в Україні

У статті досліджуються деякі аспекти страхування професійної діяльності адвокатів в Україні, що покликане забезпечити захист фахівців юридичної сфери від судових позовів та одночасно гарантувати клієнтам захист їх прав. Запропоновані види захисту професійної відповідальності адвокатів.

Ключові слова: адвокатура, адвокатська діяльність, страхування професійної відповідальності, адвокатський ризик, страхування професійної відповідальності адвокатів

Обловацкая Н. А. Страхование профессиональной ответственности адвокатов в Украине

В статье исследуются некоторые аспекты страхования профессиональной деятельности адвокатов в Украине, призванного обеспечить защиту специалистов юридической сферы от судебных исков и вместе с тем гарантировать клиентам защиту их прав. Предложены виды защиты профессиональной ответственности адвокатов.

Ключевые слова: адвокатура, адвокатская деятельность, страхование профессиональной ответственности, адвокатский риск, страхование профессиональной ответственности адвокатов

Nataliya O. Oblovatska. The insurance of professional activity of advocates in Ukraine

In this article the insurance of professional activity of advocates in Ukraine is investigated. It is called to provide protecting of specialists of legal sphere from court claims and guarantee defence of rights for clients. Offered types of defence of professional responsibility of advocates.

Key words: advocacy, advocate activity, insurance of professional responsibility, advocate risk, insurance of professional responsibility of advocates